Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

19 päivänä joulukuuta 2024*

Ennakkoratkaisupyyntö – SEU 19 artiklan 1 kohdan toinen alakohta – Tehokas oikeussuoja unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla – Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan toinen kohta – Oikeus oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa – Jäsenvaltion korvausvastuu vahingoista, joita yksityisille on aiheutunut unionin oikeuden rikkomisesta – Unionin oikeuden rikkominen, johon on syyllistynyt arvonlisäveroa koskevaa asiaa viimeisenä oikeusasteena käsittelevä kansallinen tuomioistuin – Asian viimeisenä oikeusasteena ratkaisevan sellaisen tuomioistuimen toimivalta, joka on oikeusriidassa vastaajana – Asian ratkaisevan tuomioistuimen kokoonpano

Asiassa C-369/23,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Varhoven administrativen sad (ylin hallintotuomioistuin, Bulgaria) on esittänyt 9.6.2023 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 9.6.2023, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Vivacom Bulgaria EAD

vastaan

Varhoven administrativen sad ja

Natsionalna agentsia za prihodite,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: unionin tuomioistuimen presidentti K. Lenaerts, joka hoitaa neljännen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, kolmannen jaoston puheenjohtaja C. Lycourgos (esittelevä tuomari) sekä tuomarit S. Rodin, J. Passer ja O. Spineanu-Matei,

julkisasiamies: T. Ćapeta,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

* Oikeudenkäyntikieli: bulgaria.

– Vivacom Bulgaria EAD, edustajinaan S. Kostov ja S. Yordanova, advokati,

– Varhoven administrativen sad, edustajinaan A. Adamova-Petkova, T. Kutsarova-Hristova ja M. Semov,

– Bulgarian hallitus, asiamiehinään T. Mitova ja R. Stoyanov,

– Euroopan komissio, asiamiehinään K. Herrmann, E. Rousseva, ja P. J. O. Van Nuffel,

kuultuaan julkisasiamiehen 11.7.2024 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee SEU 19 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 47 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat yhtäältä Vivacom Bulgaria EAD ja toisaalta Varhoven administrativen sad (ylin hallintotuomioistuin, Bulgaria) ja Natsionalna agentsia za prihodite (kansallinen verovirasto, Bulgaria) (jäljempänä NAP) ja joka koskee sen vahingon korvaamista, jonka Balgarska telekomunikatsionna kompania EAD:lle (jäljempänä BTK), josta on tullut Vivacom Bulgaria, on aiheutunut unionin oikeuden rikkomisen vuoksi.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

3 SEU 19 artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa määrätään seuraavaa:

”Jäsenvaltiot säätävät tarvittavista muutoksenhakukeinoista tehokkaan oikeussuojan takaamiseksi unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla.”

4 Perusoikeuskirjan 47 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava tässä artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa.

Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu. Jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.

Maksutonta oikeusapua annetaan vähävaraisille, jos tällainen apu on tarpeen, jotta asianomainen voisi tehokkaasti käyttää oikeutta saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi.”

Bulgarian oikeus

Hallintolainkäyttölaki

5 Hallintolainkäyttölaki (Administrativnoprotsesualen kodeks), sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiassa (DV nro 94, 29.11.2019) (jäljempänä hallintolainkäyttölaki), 1 §:n 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tässä laissa säädetään menettelystä, joka koskee hallintoviranomaisten ja virkamiesten lainvastaisista toimista, toiminnasta tai laiminlyönnistä aiheutuneiden vahinkojen korvaamista sekä alempien hallintotuomioistuinten ja Varhoven administrativen sadin lainkäyttövallan käytöstä aiheutuneiden vahinkojen korvaamista.”

6 Kyseisen lain 128 §:n 1 momentin 6 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Hallintotuomioistuinten toimivaltaan kuuluvat kaikki alempien hallintotuomioistuinten ja Varhoven administrativen sadin lainkäyttövallan käytöstä aiheutuneita vahinkoja – – koskevat korvausvaatimukset.”

7 Mainitun lain 203 §:ssä säädetään seuraavaa:

”(1) Kanteet, joilla vaaditaan korvausta vahingoista, joita kansalaisille tai oikeushenkilöille on aiheutunut hallintoviranomaisten tai niiden virkamiesten lainvastaisista toimista, toiminnasta tai laiminlyönnistä, tutkitaan tässä luvussa säädettyä menettelyä noudattaen.

(2) Kysymyksiin, joista ei säädetä tässä laissa ja jotka koskevat 1 momentin mukaista taloudellista vastuuta, sovelletaan valtion ja kuntien vahingonkorvausvastuusta annetun lain [(zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi (DV nro 60, 5.8.1988)] säännöksiä tai rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeudesta annettua lakia [(zakon za izpalnenie na nakazaniyata i zadarzhaneto pod strazha; DV nro 25, 3.4.2009)].

(3) Tämä luku koskee myös kanteita, joilla vaaditaan korvausta vahingoista, jotka ovat aiheutuneet unionin oikeuden riittävän ilmeisestä rikkomisesta, ja taloudellista vastuuta ja kanteen tutkittavaksi ottamista säännellään sopimussuhteen ulkopuolista valtion vastuuta unionin oikeuden rikkomisesta koskevilla säännöillä.”

Valtion ja kuntien vahingonkorvausvastuusta annettu laki

8 Valtion ja kuntien vahingonkorvausvastuusta annetun lain (zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi), sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiassa (DV nro 94, 29.11.2019) (jäljempänä valtion ja kuntien vahingonkorvausvastuusta annettu laki), 2c §:ssä säädetään seuraavaa:

”(1) Jos vahinko on aiheutunut unionin oikeuden riittävän ilmeisestä rikkomisesta, tuomioistuimet tutkivat kanteet seuraavia lakeja soveltaen:

1. hallintolainkäyttölaki alempien hallintotuomioistuinten ja Varhoven administrativen sadin – – lainkäyttötoiminnasta aiheutuneiden vahinkojen osalta

2. siviiliprosessilaki muissa kuin 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa – –

(2) Jos 1 momentissa tarkoitettu kanne on nostettu useita vastaajia vastaan, se tutkitaan hallintolainkäyttölain säännösten mukaisesti, jos oikeudenkäynnin asianosainen on hallinnollisessa toiminnassa tai sen yhteydessä aiheutuneen vahingon vuoksi alempi hallintotuomioistuin, Varhoven administrativen sad tai oikeushenkilö.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

9 BTK Mobile EOOD, jonka oikeudet ovat siirtyneet BTK:lle, lähetti vuosina 2007–2008 kahdelle romanialaiselle yhtiölle laskuja televiestintäpalveluja koskevista prepaid-korteista ja -arvoseteleistä. Näissä laskuissa näitä liiketoimia käsiteltiin palvelujen suorituksina, joiden suorituspaikka oli Romaniassa ja jotka eivät näin ollen olleet arvonlisäverollisia Bulgariassa.

10 NAP teki 20.6.2012 BTK:lle veronoikaisupäätöksen, jossa vahvistettiin mainittuja laskuja vastaavat arvonlisäverovelat. Sen mukaan kyseessä olevat liiketoimet oli luokiteltava palvelujen suorituksiksi, joiden suorituspaikka oli Bulgariassa, ja niitä oli näin ollen verotettava kyseisessä jäsenvaltiossa.

11 Administrativen sad Sofia grad (Sofian kaupungin hallintotuomioistuin, Bulgaria) vahvisti 22.11.2013 antamallaan tuomiolla, jota täydennettiin sen 28.1.2014 antamalla tuomiolla, kyseisen veronoikaisupäätöksen joulukuun 2007 ja kesäkuun 2008 välisten verokausien osalta ja katsoi, että kyseessä olevat liiketoimet olivat tavaroiden luovutuksia, joiden suorituspaikka oli Bulgariassa. Varhoven administrativen sad (ylin hallintotuomioistuin) pysytti 16.12.2014 antamallaan lainvoimaisella tuomiolla kokonaisuudessaan alioikeuden tuomion.

12 BTK vaati 12.12.2019 Administrativen sad Sofia gradissa NAP:tä ja Varhoven administrativen sadia vastaan nostamallaan kanteella valtion ja kuntien vahingonkorvausvastuusta annetun lain 2 c §:n, luettuna yhdessä SEU 4 artiklan 3 kohdan kanssa, perusteella veronoikaisupäätöksen nojalla maksetun summan suuruista vahingonkorvausta lakisääteisine korkoineen, yhteensä 1 808 638, 32 Bulgarian levan (BGN) (n. 925 000 euroa) suuruista määrää. Kyseinen yhtiö vaati myös lakisääteisten korkojen maksamista osalle tästä summasta kanteen nostamisesta sen lopulliseen ratkaisuun saakka.

13 Nämä määrät vastaavat vahinkoa, joka on aiheutunut siitä, että NAP ja Varhoven administrativen sad ovat rikkoneet riittävän ilmeisellä tavalla yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä 28.11.2006 annetun neuvoston direktiivin 2006/112/EY (EUVL 2006, L 347, s. 1), sellaisena kuin sitä sovellettiin joulukuun 2007 ja kesäkuun 2008 välisenä aikana (jäljempänä arvonlisäverodirektiivi), tiettyjä säännöksiä, sellaisina kuin unionin tuomioistuin on niitä tulkinnut 3.5.2012 antamassaan tuomiossa Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264).

14 Administrativen sad Sofia grad hylkäsi BTK:n kanteen 18.4.2022 antamallaan tuomiolla ja katsoi muun muassa, etteivät NAP tai Varhoven administrativen sad olleet rikkoneet unionin oikeutta ilmeisellä tavalla. Sen mukaan NAP oli perustellusti luokitellut kyseessä olevat liiketoimet palvelujen suorituksiksi eikä se ollut sivuuttanut unionin oikeutta katsoessaan, että yksi niistä edellytyksistä, joiden täyttyessä palvelujen suorituspaikka voidaan vahvistaa muussa jäsenvaltiossa kuin Bulgarian tasavallassa, eli se, että tällaiseen jäsenvaltioon sijoittautuneet verovelvolliset ovat hankkineet prepaid-kortit ja -arvosetelit, ei täyttynyt.

15 Administrativen sad Sofia grad katsoi myös, että se, että Varhoven administrativen sad luokitteli kyseessä olevat liiketoimet tavaroiden luovutuksiksi eikä palvelujen suorituksiksi, oli ristiriidassa arvonlisäverodirektiivin ja 3.5.2012 annetun tuomion Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264) kanssa. Tästä virheestä riippumatta verotarkastuspäätöksestä nostettu kanne ei kuitenkaan olisi voinut johtaa erilaiseen lopputulokseen, koska ei ollut osoitettu, että prepaid-korttien ja -arvoseteleiden luovutusten vastaanottajat olivat todella toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneita verovelvollisia. Varhoven administrativen sad totesi lisäksi perustellusti, etteivät 3.5.2012 annettuun tuomioon Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264) johtaneen asian olosuhteet ja ne olosuhteet, joiden perusteella NAP teki kyseessä olevan veronoikaisupäätöksen, olleet samat.

16 BTK teki Varhoven administrativen sadiin kassaatiovalituksen, jossa se vaatii 18.4.2022 annetun ensimmäisen oikeusasteen tuomion kumoamista, koska sillä rikottiin aineellista oikeutta ja olennaisia menettelysääntöjä ja koska sen perustelut olivat puutteelliset. BTK väittää muun muassa, että unionin oikeuden rikkominen, joka johtuu Varhoven administrativen sadin tekemästä kyseessä olevien liiketoimien virheellisestä luokittelusta, ilmenee Euroopan komission Bulgarian tasavaltaa vastaan aloittamasta jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevasta menettelystä EU Pilot 8498/1/TAXU. Tämä rikkominen, joka johtuu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön selvästä noudattamatta jättämisestä, on riittävän ilmeinen, kun otetaan huomioon 13.6.2006 annetun tuomion Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391) 43 kohdassa esitetyt arviointiperusteet.

17 Tässä yhteydessä BTK pyysi Varhoven administrativen sadia, joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, esittämään unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön. Kyseinen asianosainen myöntää, että kyseisen tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi pääasia on saatettu, ratkaisukokoonpano eroaa tämän tuomion 11 kohdassa tarkoitetun 16.12.2014 annetun tuomion antaneen tuomioistuimen kokoonpanosta. On kuitenkin olemassa perusteltuja epäilyjä kyseisen tuomioistuimen kaikkien kokoonpanojen puolueettomuudesta, koska kyseinen tuomioistuin oli vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa ja koska se oli jo ilmaissut näkemyksensä, jonka mukaan sitä vastaan nostettu kanne oli jätettävä tutkimatta tai se oli joka tapauksessa perusteeton.

18 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että BTK ei ole esittänyt konkreettisia perusteluita ratkaisukokoonpanon subjektiivisesta tai objektiivisesta puolueettomuudesta, mutta katsoo tarvitsevansa selvennyksiä toimivallastaan ratkaista pääasia ennen kuin se voi lausua siitä.

19 Kyseinen tuomioistuin toteaa, että kun otetaan huomioon hallintoriita-asian erityispiirteet, Bulgarian lainsäätäjä on säätänyt, että alempien hallintotuomioistuinten ja Varhoven administrativen sadin lainkäyttötoiminnasta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevat kanteet kuuluvat hallintotuomioistuinten toimivaltaan ja Varhoven administrativen sad on viimeisenä asteena asiasta lausuva hallintotuomioistuin. Se pohtii, täyttääkö kyseinen lainsäädäntö SEU 19 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan vaatimukset, joissa vahvistetaan tehokas oikeussuoja unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla, ja perusoikeuskirjan 47 artiklan toisen kohdan vaatimukset, jotka koskevat vaatimusta riippumattomasta ja puolueettomasta tuomioistuimesta.

20 Käsiteltävässä asiassa merkityksellisen, Bulgarian tasavaltaa vastaan nostettuja kanteita koskevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella ei voida ratkaista lopullisesti, voiko tuomioistuin ratkaista kanteen asiassa, jossa se on vastaajana, ilman että tämä merkitsee Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 1 kappaleen rikkomista.

21 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on 10.4.2008 antamassaan tuomiossa Mihalkov v. Bulgaria (CE:ECHR:2008:0410JUD006771901) ja 5.4.2018 antamassaan tuomiossa Boyan Gospodinov v. Bulgaria (CE:ECHR:2018:0405JUD002841707) todennut, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta on rikottu tuomioistuimen toimintaan liittyvien valtiota vastaan nostettujen vahingonkorvauskanteiden yhteydessä, koska oikeusriidan ratkaisevilla tuomareilla oli ammatillinen sidos asianosaisena olevaan tuomioistuimeen ja koska mahdollisesti myönnettävät korvaukset oli maksettava asianomaisen tuomioistuimen talousarviosta.

22 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi sitä vastoin 18.6.2013 antamassaan tuomiossa Valcheva ja Abrashev v. Bulgaria (CE:ECHR:2013:0618DEC000619411) ja 18.6.2013 antamassaan tuomiossa Balakchiev ym. v. Bulgaria (CE:ECHR:2013:0618DEC006518710), ettei Euroopan ihmisoikeussopimusta ollut rikottu, koska kunkin tuomioistuimen toiminnasta aiheutuneet vahingot oli korvattava niiden tietystä talousarviokohdasta.

23 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin täsmentää, että nyt käsiteltävässä asiassa talousarviosäännöt, joita sovelletaan mahdollisen vahingonkorvauksen maksamiseen pääasiassa annettavan ratkaisun johdosta, vastaavat edellisessä kohdassa mainituissa asioissa kuvattuja sääntöjä ja että ylin tuomarineuvosto voi tarvittaessa korottaa korvauksia varten tarkoitettujen tuomioistuinten talousarvioita asianomaisen tuomioistuimen pyynnöstä. Näin ollen tuomareiden palkka ja heidän työsuhteensa ehdot tuomioistuimessa eivät riipu tuomioistuimen mahdollisesti maksettavaksi tulevista vahingonkorvauksista.

24 Tässä tilanteessa Varhoven administrativen sad on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Ovatko SEU 19 artiklan 1 kohdan toinen alakohta ja [perusoikeuskirjan] 47 artikla esteenä valtion ja kuntien vahingonkorvausvastuusta annetun lain 2c §:n 1 momentin 1 kohdan, luettuna yhdessä [hallintolainkäyttölain] 203 §:n 3 momentin ja 128 §:n 1 momentin 6 kohdan kanssa, kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan Varhoven administrativen sadin on viimeisenä oikeusasteena tutkittava kanne, joka koskee sellaisen vahingon korvaamista, joka on aiheutunut siitä, että viimeksi mainittu on rikkonut unionin oikeutta, ja se on asiassa vastaajana?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

25 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ennakkoratkaisukysymyksellään lähinnä, onko SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa ja perusoikeuskirjan 47 artiklan toista kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan tuomioistuin käsittelee kassaatiovalituksen yhteydessä viimeisenä oikeusasteena asiaa, joka koskee valtion vastuuta kyseisen tuomioistuimen antamasta tuomiosta johtuvasta unionin oikeuden väitetystä rikkomisesta ja jossa viimeksi mainittu on vastaajana.

26 Tältä osin on muistutettava yhtäältä, että SEU 19 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan mukaan jäsenvaltiot säätävät tarvittavista muutoksenhakukeinoista tehokasta oikeussuojaa koskevan oikeuden takaamiseksi yksityisille unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla, joihin pääasiassa kyseessä oleva arvonlisävero kuuluu.

27 Toisaalta on todettava, että perusoikeuskirjan 47 artiklan toista kohtaa, jossa vahvistetaan muun muassa perusoikeus riippumattomaan ja puolueettomaan tuomioistuimeen, sovelletaan jäsenvaltioihin perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaisesti niiden soveltaessa unionin oikeutta. Näin on nyt käsiteltävässä asiassa, koska pääasia koskee valtion vastuuta arvonlisäverodirektiivin väitetystä rikkomisesta.

28 Siltä osin kuin perusoikeuskirjassa vahvistetaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia vastaavia oikeuksia, perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan tarkoituksena on varmistaa tarvittava johdonmukaisuus perusoikeuskirjaan sisältyvien oikeuksien ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattujen vastaavien oikeuksien välillä, sanotun kuitenkaan vaikuttamatta unionin oikeuden riippumattomuuteen. Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitysten (EUVL 2007, C 303, s. 17) mukaan perusoikeuskirjan 47 artiklan toinen kohta vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta. Unionin tuomioistuimen on näin ollen huolehdittava siitä, että tulkinta, jonka se omaksuu nyt käsiteltävissä asioissa, turvaa suojelulle tason, joka noudattaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen, sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sitä tulkinnut, tarjoamaa tasoa (tuomio 11.7.2024, Hann-Invest ym., C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, 46 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

29 On lisäksi huomattava, että tuomioistuinten riippumattomuuden vaatimus, joka kuuluu erottamattomasti tehtävään käyttää tuomiovaltaa, on osa tehokasta oikeussuojaa koskevan oikeuden ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeistä sisältöä, joilla on ensisijainen merkitys sen takaajana, että suojataan kaikkia niitä oikeuksia, joita yksityisillä on unionin oikeuden nojalla, ja että turvataan ne jäsenvaltioille yhteiset arvot, jotka on vahvistettu SEU 2 artiklassa ja joihin kuuluu muun muassa oikeusvaltiota koskeva arvo (tuomio 11.7.2024, Hann-Invest ym., C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, 49 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

30 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tämä riippumattomuuden vaatimus sisältää kaksi osatekijää. Ensimmäinen, ulkoinen osatekijä, edellyttää, että asianomainen elin huolehtii tehtävistään itsenäisesti olematta missään hierarkkisessa tai alisteisessa suhteessa mihinkään tahoon ja ottamatta vastaan määräyksiä tai ohjeita miltään taholta, ja se on täten suojattu sellaisilta ulkoisilta toimenpiteiltä tai painostuksilta, jotka voivat vaarantaa sen jäsenten päätöksenteon riippumattomuuden ja vaikuttaa heidän ratkaisuihinsa (tuomio 11.7.2024, Hann-Invest ym., C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, 50 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

31 Toinen, sisäinen osatekijä liittyy puolestaan puolueettomuuden käsitteeseen ja merkitsee sitä, että tuomioistuin ylläpitää yhtäläistä etäisyyttä oikeusriidan asianosaisiin ja siihen, mitkä ovat heidän intressinsä oikeusriidan kohteeseen. Tämä viimeksi mainittu osatekijä edellyttää objektiivisuuden noudattamista ja sitä, ettei elimellä ole muuta intressiä asian ratkaisun lopputulokseen kuin oikeussääntöjen tiukka soveltaminen (tuomio 11.7.2024, Hann-Invest ym., C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, 51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

32 Siten unionin oikeudessa edellytetyt riippumattomuuden ja puolueettomuuden takeet edellyttävät sellaisten sääntöjen olemassaoloa, joiden perusteella yksityisten kaikki perustellut epäilyt erityisesti siltä osin, onko kyseessä oleva instanssi neutraali vastakkain oleviin intresseihin nähden, voidaan sivuuttaa (ks. vastaavasti tuomio 8.5.2024, Asociația “Forumul Judecătorilor din România” (Tuomareiden ja syyttäjien yhdistykset), C-53/23, EU:C:2024:388, 51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

33 Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettua ”puolueettomuutta” koskevasta edellytyksestä on todettava, että sen objektiivinen arviointi, joka ainoastaan on tässä asiassa merkityksellinen ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämän kysymyksen kannalta, muodostuu sen selvittämisestä, antoiko kyseinen instanssi muun muassa kokoonpanonsa muodossa riittävät takeet, jotta kaikki perustellut epäilyt sen puolueettomuudesta voidaan sivuuttaa. On siis pohdittava sitä, onko tuomarien henkilökohtaisesta toiminnasta riippumatta heidän puolueettomuuttaan mahdollista epäillä tiettyjen todennettavissa olevien tosiseikkojen perusteella. Tältä osin myös sillä, miltä asiat näyttävät ulospäin, voi olla merkitystä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan on niin, että lausuttaessa siitä, onko olemassa syitä epäillä, etteivät nämä riippumattomuuden tai objektiivisen puolueettomuuden vaatimukset ole täyttyneet jossain nimenomaisessa asiassa, asianosaisen näkemys on otettava huomioon, mutta sillä ei ole ratkaisevaa merkitystä. Ratkaisevaa on selvittää, voidaanko kyseessä olevia huolia pitää objektiivisesti perusteltuina (ks. vastaavasti tuomio 19.11.2019, A. K. ym. (Ylimmän tuomioistuimen kurinpitojaoston riippumattomuus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, 128 ja 129 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

34 Tämän oikeuskäytännön valossa on tutkittava unionin tuomioistuimelle esitetyn kysymyksen kohteena olevaa erityistapausta eli tapausta, jossa tuomioistuin, joka käsittelee kassaatiovalituksen yhteydessä viimeisenä oikeusasteena asiaa, joka koskee valtion vastuuta unionin oikeuden väitetystä rikkomisesta kyseisen tuomioistuimen antaman tuomion johdosta ja jossa mainittu tuomioistuin on vastaajana.

35 Tältä osin on huomattava ensinnäkin, että kyseinen vastuuperiaate ei koske tuomarin henkilökohtaista vastuuta vaan valtion vastuuta. Ei kuitenkaan vaikuta siltä, että mahdollisuus vedota tietyillä edellytyksillä valtion vahingonkorvausvastuuseen tuomioistuinten sellaisten ratkaisujen johdosta, joissa rikotaan unionin oikeutta, sisältäisi erityisiä riskejä siltä osin, että asiaa ylimpänä oikeusasteena käsittelevän tuomioistuimen riippumattomuus saatettaisiin kyseenalaiseksi (ks. vastaavasti tuomio 30.9.2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, 42 kohta).

36 Unionin tuomioistuin on myös muistuttanut, että alaa koskevan unionin sääntelyn puuttuessa kunkin jäsenvaltion asiana on sisäisessä oikeusjärjestyksessään määrittää toimivaltaiset tuomioistuimet ja antaa menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan yksityisillä unionin oikeuden perusteella olevien oikeuksien suojaaminen. Sillä varauksella, että jäsenvaltioiden on varmistettava kussakin yksittäistapauksessa unionin oikeusjärjestykseen perustuvien henkilökohtaisten oikeuksien tehokas suoja, unionin tuomioistuimen tehtävänä ei ole puuttua niiden toimivaltaongelmien ratkaisemiseen, jotka tiettyjen unionin oikeuteen perustuvien oikeudellisten tilanteiden luonnehdinta saattaa aiheuttaa kansallisessa lainkäyttöjärjestelmässä (ks. vastaavasti tuomio 30.9.2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, 46 ja 47 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

37 Näin ollen ei ole lähtökohtaisesti kiellettyä, että jäsenvaltio nimeää tuomioistuimen toimivaltaiseksi ratkaisemaan viimeisenä oikeusasteena kassaatiovalituksen yhteydessä valtion vastuun vahingoista, joita yksityisille on aiheutunut unionin oikeuden rikkomisista, jotka johtuvat mahdollisesti jostakin kyseisen tuomioistuimen tuomiosta, kunhan tarvittavat toimenpiteet kyseisen tuomioistuimen riippumattomuuden ja puolueettomuuden takaamiseksi toteutetaan tämän tuomion 30–33 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla.

38 Toiseksi siitä, että pääasian kaltaisessa riita-asiassa asiaa ylimpänä oikeusasteena käsittelevä tuomioistuin on saattanut ottaa vastaajana kantaa ensimmäisessä oikeusasteessa kyseisen oikeusriidan kohteena oleviin tosiseikkoihin ja oikeudellisiin kysymyksiin, on huomattava, että tämä menettelyllinen asema ei ole omiaan horjuttamaan kyseisen tuomioistuimen puolueettomuutta, kunhan sen ratkaisukokoonpanon jäsenet, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu viimeisessä oikeusasteessa, eivät ole millään tavoin osallistuneet mainitun tuomioistuimen puolustautumiseen ensimmäisessä oikeusasteessa.

39 Tältä osin on todettava, että se, että Euroopan unionin tuomioistuin on toimielimenä vastaajana oikeudenkäynnissä, ei estä sitä, että asia käsitellään unionin tuomioistuimessa (ks. vastaavasti tuomio 25.5.2000, Kögler v. yhteisöjen tuomioistuin, C-82/98 P, EU:C:2000:282 ja tuomio 4.5.2023, KY v. Euroopan unionin tuomioistuin, C-100/22 P, EU:C:2023:377). Samoin perusoikeutta riippumattomaan ja puolueettomaan tuomioistuimeen, sellaisena kuin se vahvistetaan perusoikeuskirjan 47 artiklan toisessa kohdassa, ei loukata, kun unionin tuomioistuin käsittelee valitusta, jonka on tehnyt Euroopan unioni, jota Euroopan unionin tuomioistuin edustaa toimielimenä (ks. vastaavasti tuomio 13.12.2018, Euroopan unioni v. Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, 36 kohta).

40 Kun Euroopan unionin tuomioistuimen presidentti on kyseisen toimielimen presidenttinä päättänyt tehdä valituksen kyseistä toimielintä koskevasta unionin yleisen tuomioistuimen tuomiosta, oikeudenkäynnin toisen osapuolen perusoikeus asian käsittelyyn riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa katsotaan taatuksi vain, kun unionin tuomioistuimen presidentti sen toimiessa lainkäyttöelimenä ei osallistu asian käsittelyyn ja hänet korvaa tehtävässään varapresidentti (ks. vastaavasti tuomio 13.12.2018, Euroopan unioni v. Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, 38 kohta).

41 Vaikka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä onkin tutkia, onko pääasiassa noudatettu tämän tuomion 38 kohdassa mainittua edellytystä, unionin tuomioistuin voi kuitenkin SEUT 267 artiklalla perustetussa tuomioistuinten välisessä yhteistyössä esittää asiakirjoista ilmenevien seikkojen perusteella kyseiselle tuomioistuimelle sellaisia unionin oikeuden tulkintaan liittyviä seikkoja, jotka voivat olla kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllisiä sen arvioidessa unionin oikeuden tietyn säännöksen tai määräyksen vaikutuksia (ks. vastaavasti tuomio 11.7.2024, Hann-Invest ym., C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, 60 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

42 Kuten Vivacom Bulgaria on todennut ja kuten pääasian vastaajan esittämistä huomautuksista ilmenee, nyt käsiteltävässä asiassa Varhoven administrativen sadin näkemyksen vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa on ilmaissut kyseisen tuomioistuimen virkamies, jonka sen presidentti on valtuuttanut. Sitä vastoin unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ei ilmene, että pääasiaa käsittelevän ratkaisukokoonpanon jäsenillä on ollut jokin rooli Varhoven administrativen sadin puolustuksessa. Näiden toteamusten paikkansapitävyyden selvittäminen on kuitenkin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä.

43 Jos nämä toteamukset näin ollen vahvistetaan, Vivacom Bulgarian esiin tuoma oikeuskäytäntö, jonka mukaan riippumattomuuden käsite edellyttää, että kyseinen elin on ulkopuolinen siihen viranomaiseen nähden, joka on tehnyt päätöksen, johon on haettu muutosta (ks. vastaavasti tuomio 21.1.2020, Banco de Santander, C-274/14, EU:C:2020:17, 62 kohta ja tuomio 7.5.2024, NADA ym., C-115/22, EU:C:2024:384, 46 kohta), ei olisi esteenä tuomioistuimen toimivallalle ratkaista viimeisenä oikeusasteena kassaatiovalitus asiassa, jossa se on vastaajana.

44 Kolmanneksi tuomareiden riippumattomuuden ja puolueettomuuden vaatimuksesta on muistutettava, että heidän asemaansa ja heidän tuomarin tehtäviensä hoitamiseen sovellettavien sääntöjen on oltava sellaisia, että niillä voidaan sulkea pois paitsi kaikki suora vaikuttaminen ohjeiden muodossa myös kaikenlainen epäsuorempi vaikuttaminen, joka voi ohjata asianomaisten tuomareiden ratkaisuja, ja että näin vältetään se, ettei kyseisiä tuomareita koeta riippumattomiksi tai puolueettomiksi, mikä olisi omiaan heikentämään sitä luottamusta, jota oikeuslaitoksen täytyy herättää yksityisissä demokraattisessa yhteiskunnassa ja oikeusvaltiossa (ks, vastaavasti tuomio 11.7.2024, Hann-Invest ym., C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

45 Tältä osin unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ei ensinnäkään ilmene, ettei Varhoven administrativen sadin tuomareilla Bulgarian lainsäädännön mukaisesti ole takeita, joilla heidän riippumattomuutensa ja puolueettomuutensa voitaisiin varmistaa, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin tarkistettava.

46 Tämän jälkeen ennakkoratkaisupyynnössä todetaan, etteivät kyseisten tuomareiden palkka ja työehdot riipu siitä, maksaako kyseinen tuomioistuin mahdollisesti vahingonkorvausta. Näin ollen talousarviosäännöt, jotka koskevat pääasian oikeusriidan ratkaisusta johtuvien mahdollisten vahingonkorvausten maksamista, eivät ole omiaan herättämään yksityisissä perusteltuja epäilyjä näiden tuomareiden riippumattomuudesta tai puolueettomuudesta.

47 Lopuksi on huomautettava, että pelkästään se, että useat tuomioistuimen ratkaisukokoonpanot käsittelevät peräkkäin asioita, jotka koskevat samasta tilanteesta johtuvia eri oikeudellisia ongelmia, ei riitä herättämään yksityisissä perusteltuja epäilyjä kyseisen tuomioistuimen riippumattomuudesta tai puolueettomuudesta kussakin näistä asioista.

48 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 39 kohdassa, 29.7.2004 annetusta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiosta San Leonard Band Club v. Malta (CE:ECHR:2004:0729JUD007756201) ja 7.7.2020 annetusta sen tuomiosta SCERRI v. Malta (CE:ECHR:2020:0707JUD003631818) ilmenee sitä vastoin, että jos samojen tuomareiden on lausuttava tietyssä instanssissa siitä, ovatko he tehneet lain tulkintaa tai soveltamista koskevia virheitä aikaisemmassa ratkaisussa, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa on todettava rikotun.

49 On muistutettava myös, että unionin tuomioistuin on katsonut, että perusoikeutta perusoikeuskirjan 47 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettuun riippumattomaan ja puolueettomaan tuomioistuimeen on noudatettu, kun unionin yleinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on saatettu oikeudenkäynnin kohtuullisen keston ylittämisestä aiheutuneeksi väitetyn vahingon korvaamista koskeva vaatimus, lausuu tällaisesta vaatimuksesta sen oikeudenkäynnin, jonka kestoa on moitittu, taustalla olevan asian ratkaisseesta kokoonpanosta poikkeavassa kokoonpanossa (ks. vastaavasti tuomio 26.11.22013, Gascogne Sack Deutschland v. komissio, C-40/12 P, EU:C:2013:768, 96 kohta ja tuomio 13.12.2018, Euroopan unioni v. Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, 36 ja 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

50 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisupyynnöstä ja Vivacom Bulgarian esittämistä kirjallisista huomautuksista ilmenee, että yksikään pääasiaa käsittelevän ratkaisukokoonpanon muodostavista tuomareista ei kuulunut kyseisen oikeusriidan taustalla olevan tuomion ratkaisukokoonpanoon. On siis riittävää todeta ilman, että unionin tuomioistuimen olisi tarpeen lausua siitä, olisiko niiden unionin oikeussääntöjen, joiden tulkintaa siltä on pyydetty, mukaista, että molemmat

ratkaisukokoonpanot koostuvat ainakin osittain samoista tuomareista, että pääasian olosuhteissa yksityisillä ei voi olla perustelua epäilyä Varhoven administrativen sadin riippumattomuudesta tai puolueettomuudesta näiden kahden ratkaisukokoonpanon perusteella.

51 Edellä todettujen seikkojen perusteella ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa ja perusoikeuskirjan 47 artiklan toista kohtaa on tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka nojalla tuomioistuin käsittelee kassaatiovalituksen yhteydessä viimeisenä oikeusasteena asiaa, jossa kyseinen tuomioistuin on vastaajana ja joka koskee valtion vastuuta unionin oikeuden väitetystä rikkomisesta mainitun tuomioistuimen antaman tuomion johdosta, kunhan kyseinen kansallinen lainsäädäntö ja kyseisen asian käsittelemiseksi toteutetut toimenpiteet mahdollistavat sen, että yksityisten perustellut epäilyt kyseisen tuomioistuimen riippumattomuudesta ja puolueettomuudesta voidaan sivuuttaa.

Oikeudenkäyntikulut

52 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (neljäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan toista kohtaa on tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka nojalla tuomioistuin käsittelee kassaatiovalituksen yhteydessä viimeisenä oikeusasteena asiaa, jossa kyseinen tuomioistuin on vastaajana ja joka koskee valtion vastuuta unionin oikeuden väitetystä rikkomisesta mainitun tuomioistuimen antaman tuomion johdosta, kunhan kyseinen kansallinen lainsäädäntö ja kyseisen asian käsittelemiseksi toteutetut toimenpiteet mahdollistavat sen, että yksityisten perustellut epäilyt kyseisen tuomioistuimen riippumattomuudesta ja puolueettomuudesta voidaan sivuuttaa.

Allekirjoitukset